



Másféltszáz oldalas, számos térkép-melléklettel kiegészített tanulmányt fejeztek be nemrégiben a Délterv település-, közmű- és közlekedéstervezéssel, tájrendezéssel, zajártalommal foglalkozó szakemberei. Szeged és vonzáskörzete környezetvédelmi helyzetének feltárása — ezt a címet viseli a dolgozat, amelynek jóformán nincsenek módszertani előképei a hazai tervezési gyakorlatban. E komplex vizsgálatra nyilván annak a ténynek a felismerése után adták a megbízást a „gyógyító” és a fejlesztő munka stratégiáját meghatározni. Környezetünk betegségei — legyen akár a földről, élővilágról, akár a vízről, levegőről, településeink tisztaságáról szó — önmagukban ugyanis nem orvosolhatók. Ha elszakad a demográfiai összefüggésektől, az életmód és a fogyasztási szokások változásaitól, akkor nem hozhat eredményt a természeti erőforrásokkal legésszerűbben gazdálkodó program sem. Nos, a „pillanatnyi állapot” rajza e felismerést igazolja. Arra mutat rá, hogy — noha ma számos intézmény felelős egyes környezetvédelmi területekért — a jövő az egységes irányítás, a közigazgatási határokat nem ismerő komplexitás. Már csak amiatt is, mert a fizikai, kémiai, biológiai törvényszerűségek sem veszik figyelembe a település-határokat kirakott táblákat. (Épp ezért terjesztették ki a vizsgálatot a Szeged környéki települések gyűrűjére, Sándorfalvára, Dócsra, Zsombóra, Szatymazra, Domszékére, Bordányra, Rószkére, Deszkré, Újszentivánra, Tiszaszigetre és Kúbekházára is.)

## FÖLD, VÍZ, LEVEGŐ

A termőföldvédelem fontos mutatója, sikerül-e megállítani a mezőgazdasági területek csökkenésének folyamatát, újra hasznosítani a művelésből (például olajbányászat miatt) kivont földeket, az elhagyott tanyák területét. S mi mindent kell számbavennie annak, aki a termőképesség ösztetevőit, a káros hatásokat vizsgálja! A melioráció, a növényvédőszer, a talajszennyező tényezők (szemételepek, folyékony hulladékgyűjtő helyek, dögtemető), s újabban a fűtűk melletti ólomszennyezés méréseken alapuló hatásvizsgálata — hogy csak néhányat említsünk — mezőgazdasági, kommunális szolgáltatói, vízgazdálkodási szakemberek együttműködését követeli (pontosabban: követelné) meg.

Vagy ott van a víz, a maga összetettséggel — s most nem a kémiai, biológiai összetevőkre kell gondolni, hanem arra, hányféle szempontból fontos, hogy tiszta legyen... A felszíni vizek (élő és holtágak, tavak, mesterséges csatornák, tározók), a talajvizek, a szennyvízkezelés összefüggéseinek bonyolultságára hadd idézzük a tanulmányban a Maty-érről szóló passzusát: „Környezet- és vízminőségvédelmi szempontból a vizsgált terület kiemelt jelentőségű

## Pillanatfelvétel — környezetünkről

Az elmúlt öt évben 3,3 százalékkal csökkent a mezőgazdaságilag megművelt földterület Szegeden. A város vonzáskörzetében 1,5—2 százalékkal több az erdő. Az újszegedi Holt-Marosba jutó csapadékvíz fél órával az esőzés kezdete után már átlagos házi szennyvíz-minőségű. Szeged vállalatai közül hat fizet százezer forintnál kevesebb, nyolc cég félmillió alatti, két vállalat egymilliót majdnem elérő, egy pedig ötmillió forintnál több szennyvízbírságot évente. A város levegőjének koromtartalma alacsonyabb a még megengedhetőnél — körülbelül harmada. Egy évtizede kész a város zöldövezeti terve, mely körülbelül két-

ezer hektár erdő telepítését irányozta elő. Az időközben megjelent földvédelmi törvény e program végrehajtását leállította.

A városi főúthálózat zajszintje mindenütt meghaladja a megengedett határértéket. 1960-ban 36 ezer, 1980-ban 214 ezer, 1985-ben 268 ezer köbméter hulladékot, szemetet gyűjtöttek össze, s szállítottak, helyeztek el Szegeden. E kiragadott adatok és megállapítások mellé számosat tehetnénk még, ha átfogó jellemzésére vállalkoznánk annak a fogalomkörnek, amire azt a szót használjuk — a legtágabb értelemben — környezetünk.

A Maty-éri többcélú tározó megépítésével kapcsolatban végzett vizsgálatok rámutattak arra, hogy a belvízcsatornában igen magas a nátrium és az oldott só-tartalom. Jelentős az ammónia- és nitrát-koncentráció is, különösen a nyári időszakban. Ez elsősorban a mezőgazdasági vegyszer, illetve műtrágyahasználatra vezethető vissza. A Maty-éri tározó és a fehértói természetvédelmi terület közelsége miatt, a folyékony és szilárd hulladék elhelyezésére fokozott gondot kell fordítani. A jelenlegi szennyvíz-ürítőhely az E5-ös főközlekedési úttól kb. 300 méterre, a község belterületétől 3 kilométerre helyezkedik el. Nádas, vízállásos, lefolyástalan terület, ahol a kihordott szennyvíz elszikkad, elpárolog. Helye csak ideiglenesen fogadhat el.”

Még ugyancsak a vízminőségnél maradván, érdemes idéznünk a tanulmánykészítők egy összegző megállapítását: „Szeged és vonzáskörzete több szempontból hátrányos — (az Alföld legmélyebb pontja, sik terep, helyenként kötött talaj, magas talajvíz-állás) — környezetvédelmi szempontból az ország más területeihez viszonyítva mégsem súlyos — helyzetének megóvása, javítása tervszerű beavatkozást kíván... mintegy csak saját erőre támaszkodva...” (Vajon az újszegedi Holt-Maros környékének, medrének rendezése, mely rövid időn belül megoldandó feladat, mikor megy majd saját erőből?)

S hát a levegőnk? Annak ellenére, hogy a felmérések 21 légszennyező forrást tartanak nyilván Szegeden, a város „nem tartozik a súlyosan veszélyeztetett levegőjű területek közé”. Az ülepedő por átlagértéke például 1977-ben tetőzött (26,9 grammnyi négyzetméterenkénti, s havonkénti mennyiséggel) — s 1985-ben már csak 9 volt ez az átlagérték. Alacsony a város levegőjének koromtartalma, nitrogén- és kén-dioxid-szennyezettsége is. Ebben nyilván szerepe van annak, hogy a nyílt században tervezett városszerkezet kedvező adottsága az úgynevezett átszellőzési rendszer. Még akkor is, ha az utóbbi évtizedekben a „zöld szigetek” egy része beépült, szilárd burkolatot kapott, a zóldsávok, fasorok megfogyatkoztak, illetve elöregedtek, s a belváros területén 15 éve nem épült új park. A Nagykörúton kívül sem elegendő... De ez már egy másik részterületre vezet át bennünket

## ZÖLDEK, ZAJOK, HULLADÉKOK

Közelítsünk messzebbre! Pusztaszert, Mártély tájvédelmi körzeteiben a mezőgazdasági művelés, a melioráció átalakítja a vízháztartást, megváltoztatja a növényzetet, a védett állatfajok élőhelyeit. Fokozott gondosságot igényel hát minden beavatkozás. Intő példa lehet a védőtöltés nélküli zsombói ósláp és láperdő fenyegetettsége — hiszen a fennmaradásához szükséges vízszint a környékbeli legelőket is „vízállásossá” teszi. Ha a felszíni vizeket elvezetik, a láp vízszintje is csökken...

Erdőink a városkörnyéken, a körtöltés mentén is gondozásra érettek, a belterületek zöldjei megújításra. A Korányi fasor, a Petőfi Sándor sugárút és az Április 4. útja hársfasora, a Hunyadi János sugárúti vadgesztenyék, az Odesszai körút fekete dió fasora, s a város szinte valamennyi platánja károsodott. Keves az olyan egészséges, „várostűrő” fasor, mint a Lenin körúti ostorfák együttese, az olyan gondozott község, mint Rószke.

A tájrendező feladata persze nem csupán a hagyományos parkok védelme — a környezetszennyezés szempontjából védettként veszi számba a sportpályákat, strandokat, üdülő- és kirándulóhelyeket is. Ha ugyan fásítottak, ha az árhullámok előtt a szeméttárolók ürítése, árhullámok után a partok rendezése megoldott, ha a szemétszállítás szervezett. Ha nem — a feladatlistán soroltnak...

„Külön figyelmet érdemel városunkban a termőföld-gazdálkodás teljes hiánya. A lakótelepek építési törmelékkel teli, nem megfelelő termőrétegű területein telepített növények sok esetben fenntarthatatlanok. Pécs gyakorlatának megfelelően városunkban is létrehozható lenne termőföldbank. Hosszabb távon komoly előrelépést eredményezne egy tiszta profilú, kertészeti vállalat létrehozása. Úgy érezzük, hogy a következő években szükséges zöldfelület-rekonstrukció feladatai — figyelembe véve a továbbra is szűkös gazdasági lehetőségeket — csak magasszintű szakmai irányítással (városi főkartész) és az eddiginél átgondoltabb zöldfelület-gazdálkodással oldhatók meg.”

A zajvédelem terén tett múlt évekbeli intézkedések átgondoltságáról

tanúskodnak, s eredményesnek mutatkoznak — legalábbis ami az ipari üzemek zajszennyezéseit illeti. Az a gyár, mely lakóterületbe ékelődött (szegediek számára fölösleges példát hozunk), az OKTH Dél-Alföldi Felügyelősege folyamatos ellenőrzésére számíthat ma már. A közlekedési zajártalmakat is méri — ám ettől a járműpark előregedése még nem áll meg... Passzív védekezésre van csupán lehetőség: a beépítési távolságok növelésére, hangszigetelő nyílászárók alkalmazására. A legzajosabb a városban az 5-ös, 43-as és 47-es út bevezető szakasza, a Lenin körút és a belvárosi hid — ezeken az utakon a zajszint éjszaka is fölötté van a határértéknek. S akkor még ott vannak a fűtőművek, az abc-k hűtőrendszerei, a szórakozóhelyek, az időszakos rendezvények, sportversenyek. „Az ebbe a csoportba tartozó zajforrások hatása a működési engedélyek kiadásával egy időben előírt korlátozásokkal csökkenthető. Meg kell határozni a működési időt és a környezetbe kibocsátott zajszint mértékét” — írják az akusztikai szakemberek.

A veszélyes hulladékok kezelését vizsgáló szerzők a lehető legfrappánssal fogalmazzák meg a kiindulási elvet: „a veszélyes hulladék azé, aki megtermelte”. A regionális kezelőtelepek országos hálózatának kiépüléséig a hulladék termelője köteles az ártalmatlanításról és biztonságos átmeneti tárolásról gondoskodni — olvashatjuk a Délterv-tanulmányban annak a hosszú részletezésnek kíséretében, amely a veszélyes hulladékok jegyzékét tartalmazza, az akkumulátorsavtól a zsirhulladéktól. S ezek nem juttathatók a kommunális hulladék közé — annak kezelése amúgy is megoldatlan, Szeged kivételével. De még e városban is szaporodnak az illegális lerakóhelyek!

És hiába, hogy Szegeden a rendszeres hulladékgyűjtésbe vont lakások aránya körülbelül 80 százalék, hiába a 30, egyenként négyezer literes konténer a szemétszállításból kimaradt területeken, a 3300 utcai személtáda, a burkolt útfelületek 55,7 százalékának rendszeres takarítása, az 54 ezer négyzetméternyi járdaburkolat, mely elvben ugyancsak tisztított, ha az elvégzendő feladatok mennyiségét mindig az adott pénzügyi keret szabja meg, s nem a valós igény, vagy legalább az egyszer már elért színvonal tartásának szándéka. (A feladatnövekedés a négyzetméte-

reket tekintve 1960-hoz képest 1975-re 32 százalékos, 1985-re pedig már 120 százalékos volt. Jelenleg 14,6 millió forint jut az utak gépi tisztítására. A város jelenlegi hóolvadás előtti állapotát tekintve ez az összeg éppenséggel nem megrendítően magas...)

## ARÁNYOK, ÉRTÉKEK, CÉLOK

A tanulmányban egyébként még egy helyen találunk utalást arra, hogy azért nem csupán szemléletváltozás, koordináció, okos koncepció kérdése a környezetvédelem. A zöldterületek fenntartásáról szóló oldalakon, ahol nem lehetett elkerülni a magyarázatát annak, miért csak 170 hektár zöldfelületet gondoz kertészeti kivitelező Szegeden a 383 és félből. Nos, egy négyzetméter zöldfelület fenntartására 7 forint nyolcvan fillér jut jelenleg, ami az országos átlagot tekintve is igen alacsony. (Összehasonlításként: Szombathelyen 11,55, Pécsen 11,78, Debrecenben 11,71, Győrben 11 forint 9 fillér.) S még az átlagon belül is kicsoda különbségek: a belvárosi belterjesen gondozott parkokra 13 forint 30, a lakótelepekre 6,80, a külterjes gondozásukra három forint jut.

Ez a más fejezetekben nem tapasztalható részletezés utal a tanulmánykészítők egy, a pénzügyektől már teljesen távoli észrevételére. Arra a tényre, hogy a különböző helyeken, módszerekkel és részletességgel nyilvántartott környezetvédelmi adatok összegyűjtése nehéz feladat elé állította a tervezőcsoport tagjait. „A feltárások és adatgyűjtések alkalmával sajnos több hivatalos szerv és vállalat igen nehezen és fenntartásokkal adta meg a birtokában levő adatokat, mivel azok közlését nem tartotta ilyen célokra sem célszerűnek. Ezért ezen a gyakorlaton és hozzáálláson az elkövetkezendőkben feltétlenül és egységesen változtatni kell —, mivel a közös cél érdekében csak a pozitív részvétellel oldhatjuk meg mindinkább sürgető környezetvédelmi feladatainkat.”

Befejezésül hadd mondjuk el olvasóinknak, hogy természetesen nem térhettünk ki a tanulmány valamennyi fejezetének egyformán alapos ismertetésére. Nyilvánvalóan szakmai információkkal, túlzottan sok adattal sem akartuk terhelni azokat, akiket érdekelt e téma, s velünk tartottak. A nagyobb nyilvánosság figyelméért így is köszönettel tartozunk. S köszönettel a Délterv Herény Imre vezette tervezőcsoportjának (tagjai: Fekete Zoltánné, Boldog Mária, Bukovinszky Tamás, Sudek Károly és Szanka Károly), hiszen egy Magyarországon eddig szokatlan tervezői módszer megismertetésére, tanulmányuk nem tudományos igényű összefoglalására adtak lehetőséget. Ezzel is alátámasztva véleményüket: „az egész társadalom, a társadalmi szervek és az egyes állampolgárok egyetértése, valamint segítő közreműködése nélkül a környezetvédelem nem valósítható meg”

Szöveg: PÁLFY KATALIN  
Fotó: PÉNTÉK LÁSZLÓ